

Marko Lučić, urednik i član uprave
portala Quantum21.net.

Uvodnik

Marko Lučić

Poštovani čitatelji,

u mjesecu kolovozu na portalu **Quantum21.net** bavit ćemo se "**Etikom u poslovanju**". U današnje vrijeme često se susrećemo s pojmovima "etika" i "etičnost", kao i s drugim, njima usko povezanim terminima. Kao uvod u tekstove "**Poslovna etika**" autora *Larry J. Colera* i "**Dva pristupa etici u korporaciji**" *Daniela D. Singera* i *Raymonda D. Smitha* koji su objavljeni u prestižnoj publikaciji *Perspectives* (izdavača *World Business Academy*) odlučio sam navesti njihove kratke definicije kako bi svi zajedno osvježili njihovo razumijevanje. A kako "teorija" funkcionira u "praksi" piše Vam *Saša Petar* u tekstu "**Zašto hrvatski menadžeri trebaju Slavena Bilića?**"

Dakle, **etika** je nauka o moralu (filozofija morala), koja istražuje smisao i ciljeve moralnih normi, osnovne kriterije za moralno vrednovanje, kao i uopće zasnovanost i izvor morala. Etika prije svega pripada filozofiji koja proučava ljudsko ponašanje koje je prihvaćeno pod određenim moralnim aspektom. Ona je normativna znanost, a norme odlučuju o specifičnom karakteru etike i tako ju razlikuju od drugih znanosti.

Moral (ćudoređe, ćudorednost) u najširem je smislu oblik društvene svijesti, skup nepisanih pravila, običaja, navika i normi koji su prihvaćeni u životu neke zajednice. Moral određuje kakvo ljudsko djelovanje treba biti, a pripadnici zajednice prihvaćaju te principe kao dolične i podvrgavaju im se, na taj način regulirajući međuljudske odnose. Moralna pravila nisu apsolutno važeća, već se razlikuju i vremenski i prostorno. Utoliko je pojam morala blizak pojmu *etos*. Za razliku od pozitivnih zakona, *moralna pravila* - kada su prekršena - ne donose političke ili ekonomske sankcije. Kao sankcije nemoralnog ponašanja javljaju se grižnja savjesti, prijekor ili bojkot okoline.

Dobro je najveća moralna vrijednost. To je ljudska osobina koja odgovara biti čovjeka. Čovječnost je dužnost svakog pojedinca, uvjet dobrog života. To podrazumijeva suradnju s drugim ljudima, dijalog, ljubav i dostojanstvo osobe. Razlikujemo *dobro u sebi* i *korisno dobro*. Dobro u sebi ne zavisi od drugog bića, nema vanjsku svrhu, nema za cilj neku korist ili interes. To je čisto dobro. Kada govorimo o dobru u sebi, mislimo na vrijednost,

vrlinu, ono čemu se teži, ideal dobra. Korisno dobro ima za svrhu neku korist, neki interes. Sva pojedinačna dobra teže da se približe najvišem dobru, i zbog toga je moguće stupnjevito mjerenje dobra, hijerarhija dobra (dobar-bolji-najbolji).

Dobro je tumačeno i s filozofskog i s religijskog aspekta. U kršćanskoj, židovskoj i islamskoj religiji najviše je dobro Bog. Sve velike religije preporučuju činjenje dobrih djela kao put do vrhunskog dobra. U svakoj monoteističkoj religiji nalazimo pravila, upute za ponašanje. Religija smatra da suštinu dobrog čovjeka čini ljubav prema Bogu i prema čovjeku. Dobro je jedan od središnjih etičkih, to jest, filozofskih pojmova. S tim u vezi je i dobro djelovanje koje nas približava vrhunskom dobru. Mnogi filozofi su se bavili pitanjem vrline i dobra. Sokrat je smatrao da se vrлина može naučiti, odnosno da je ona znanje. Tvrdio je da čovjek mora znati što je dobro (*ideja dobra*), da bi isto i činio. I Platon vidi dobro kao vrhovnu ideju prema kojoj svi teže. Prema njemu za dobru državu potrebne su četiri vrline:

1. mudrost,
2. pravednost,
3. hrabrost,
4. umjerenost.

Aristotel ne govori o općoj ideji dobra nego o pojedinačnom dobru čovjeka. Za njega je najveća vrлина sredina između dviju krajnosti (*zlatna sredina*).

U etici je poznato hedonističko i utilitarističko shvaćanje dobra. Hedonizam ističe ugodu, osjećaj zadovoljstva kao najveće dobro. Smatra da taj osjećaj upravlja našim životom i da sve što mislimo i činimo je usmjereno prema osjećaju ugone. J.S. Mill, predstavnik utilitarističkog shvaćanja dobra smatra da nije važna količina ugone, nego kvaliteta, zbog toga je krajnji cilj korist (lat. utilis = koristan). Ovo gledište smatra da svako djelo procjenjujemo prema posljedicama, štetnosti i korisnosti, jer to dovodi do sreće pojedinca, a time i do sreće cijele zajednice. Ovakvo mišljenje izaziva dilemu: kada i koliko individualne koristi mogu biti i koristi društva?

Pojam savjest potječe iz stoičko-kršćanske tradicije. Sam izraz savjest kovanica je prema grčkoj riječi "suneidesis" (suznanje) koju je Ciceron preveo na latinski kao conscientia. Oblikovanje stručnog izraza savjest razvijalo se od prvotnog značenja izraženog preko suznanja, zatim u svijesti, te se preko značenja svijesti o vlastitom moralnom činu, razvija u stručni izraz za ono što i danas podrazumijevamo pod pojmom savjest.

Rasprava o savjesti je jedno od temeljnih i najvažnijih poglavlja katoličke teologije, a njeno povijesno ishodište leži u patristici i skolastici. Kao svjesno biće čovjek ima sposobnost samoopažanja. To znači da može kontrolirati i izražavati svoje vlastite postupke. Preispitivanje svojih postupaka često se naziva "glas savjesti", a to znači da mi svojim umom objašnjavamo, opravdavamo i analiziramo svoje praktično djelovanje. Tako se savjest javlja usporedno s opažanjem kao analiza našeg djelovanja. Savjest je spoznajni proces kojim provjeravamo jesmo li točno odredili nešto prema onome što je u stvarnosti, tj. da li nam je procjena ispravna i da li su naši postupci primjereni situaciji.

U kontekstu Abrahamove vjere u židovskim spisima, zlo je vezano za grijehenje, židovski "Chata" što se odnosi na "promašaj cilja" kao streljački pojam. Zlo se odnosi na moralan neuspjeh prema Bogu, zbog pomanjkanja vjere što na kraju rezultira odvajanjem od Njega. U doktrini Abrahamove vjere, zlo se poistovjećuje sa Sotonom, kao izazov vjeri i zakonu Božjem.

Pojam zloća označava namjernu ljudsku nakanu da se ozlijedi. Dok "loše" pripada konkretnom, osobnom, "zlo" više označuje temeljni koncept i odnosi se na uzrok lošeg.

U grčkoj tradiciji, Platon u svojem djelu Zakoni daje naslutiti da postoje dvije "svjetske duše", jedna koja proizvodi dobro, i druga koja proizvodi zlo. No, Platon odlučno odbija tezu da zlo potječe od Boga; a za ljudske su mane odgovorni ljudi sami.

U helenističkoj filozofiji, stoička i Epikurova filozofska škola suprotstavljene su i oko problema zla. Prema Epikuru, prisutnost zla u svijetu dokaz je da se bogovi ne brinu ni za ljude ni za svijet. Jer, ako bi bogovi htjeli ukloniti zlo iz svijeta, ali to ne bi mogli, tada bi bili nemoćni; a ako bi to mogli, ali ne bi htjeli, bili bi zli. Dotle stoici smatraju da svijetom upravlja božja providnost i da ono što se s jednog stajališta čini zlom zapravo pridonosi sveukupnom savršenstvu svega.

Prema kršćanskim filozofima, grijeh je moralno zlo, dobrovoljna krivnja. Fizičko pak zlo, odnosno ljudska patnja, jest kazna koja se opravdano trpi zbog krivnje (od istočnog grijeha nadalje) i ono je kušnja na koju Bog želi staviti ljudsku volju.

Sloboda se odnosi, u općenitom smislu, na tvrdnju biti "slobodan" (neograničen, nezarobljen). Francuzi su ustanovili da je stanje slobode prirodeno čovjeku radi činjenice da posjeduje dušu i svijest, s dodatkom da svaki odnos s društvom podrazumijeva donekle gubitak slobode.

No, ideal slobode pokretač je ljudske aktivnosti, dok društveno ograničavanje slobode pojedinca mora i može biti jedino dopušteno na sprječavanju gubitka sloboda drugih jedinki. Time se ostvaruje društvena ravnopravnost, socijalna država, ali postoji opasnost od gubljenja kriterija i individualizma, poput poznate uravnilovke u komunističkim državama.

Sloboda je često bila uzrok revolucijama. Biblija govori o tome da je Mojsije izbavio narod iz ropstva i odveo ga u Slobodu. U čuvenom govoru Martina Luthera Kinga "*I Have a Dream*", citirao je staru duhovnu pjesmu pjevanu od crnih američkih robova: "Napokon slobodni! Napokon slobodni! Hvala Bogu Svevišnjem napokon smo slobodni!" Sumerska klinasta riječ *ama-gi* je najstariji pisani simbol koji predstavlja ideju slobode.

Sreća, užitek i zadovoljstvo su emocionalna stanja u kojima smo zadovoljni. Definicija sreće je jedan od najvećih psihologijskih problema.

Predložene definicije uključuju slobodu, sigurnost, položaj u društvu, materijalna dobra, unutarnji mir i tako dalje. Moguća definicija mogla bi biti da je **sreća stanje u kojem ljudi ponašanjem dolaze do suprotstavljanja vanjskim silama koje bi inače dovele do nesreće** (tuge).

Riječ *zadovoljstvo* se često koristi za izražavanje lokaliziranog, tjelesnog osjećaja, dok se sreća koristi s dubljim smislom, unutrašnjim osjećajima. Sreća traje duže od brzo prolaznog zadovoljstva, te se često promatra kao neprocjenjiva. Ona može doći kao posljedica pomno planirane situacije, može biti uzrokovana dobrotom drugih, ili situacija koje se osjećaju kao pozitivne i vrijedne. Mnogo uvrježenije mišljenje **za sreću je to da je uzrokovana cjelokupnim životom i svjetonazorom**. Pitanje najboljeg oblika življenja je jedno od glavnih tema etike.

Ljubav može opisivati snažan osjećaj kao zadovoljavanje osnovnih emocionalnih potreba, pruža najintenzivniji osjećaj bliskosti. U govoru obično označava međuljudsku ljubav, no ona može označavati ljubav prema državi, cilju, sportu itd. Međuljudska ljubav je odnos između dvije osobe veći od same naklonosti jedne prema drugoj, te je usko povezana s međuljudskim odnosima (ljubav između članova obitelji, prijatelja...).

Vrlina (lat. virtus) je uobičajena, dobro utemeljena, određenost i pripravnost muških snaga usmjerenih veličanstvenim djelima. Vrlina je moralna izvrsnost osobe. Latinska riječ virtus znači "muževno", te se odnosi izvorno na muške, ratne vrline kao hrabrost. U grčkom se točnije zvala "naviknuta izvrsnost", kao nešto trajno trenirano. Vrlina upornosti i ustrajnosti je potrebna za sve vrline budući da je vrlina navika karaktera, te se moraju ponavljano koristiti da bi osoba ostala s vrlinama.

Vrlina je jedan od glavnih pojmova etike još od antičke filozofije. Sokrat i sofisti razmatrali su njezinu prirodu i pitali se kako se ona stječe. Platon je neke svoje rane dijaloge, iz tzv.

sokratovskog perioda, posvetio pojedinim vrlinama (Kriton - o poslušnosti zakonima; Protagora - o jedinstvu vrline te može li se ona naučiti; Lahet - o hrabrosti; 1. knjiga Države - o pravednosti; Lisid - o prijateljstvu; Harmid - o razboritosti; Eutifron - o pobožnosti). Prema Aristotelu, **svrha je ljudskog djelovanja život u skladu s vrlinom** (ili vrlinama). Prema stoicima, vrlina je jedino bezuvjetno dobro. Kršćanstvo je vrlini pretpostavilo dužnost pokornosti Božjoj volji. U modernoj filozofiji, uz etiku zasnovanu na pravima, zagovornike ima i etika vrlina.

Četiri (zapadne, osnovne) vrline jesu:

- mudrost (oprez)
- pravda
- hrabrost
- suzdržljivost (umjerenost).

Izvor: <http://hr.wikipedia.org>